

Rezultate ale investigației sociologice din patru comune ale Sectorului Agricol Ilfov (S.A.I.)

Nu cu mult timp în urmă satul românesc se găsea în fața unui destin implacabil care prevestea dispariția specificității sale prin demolare. Localitățile rurale urmau să ia o înfățișare nespecifică prin schimbarea morfologiei fizice. În acțiunea de înlăturare a identității satelor românești se utilizau și erau prevăzute spre a fi folosite metode distructive: sistematizare după criterii arbitrare, desființarea practică a gospodăriilor rurale, construirea de locuințe la bloc, suprimarea anexelor gospodărești, etc.

Cum orice proces urma un plan cu etape multiple, și în cazul de față s-a recurs la o programare a lucrărilor. Primele localități expuse acțiunii de demolare erau cele din S.A.I. În cadrul acestui teritoriu administrativ, operațiunea a început în comunele situate în imediata vecinătate a Bucureștiului. Comunele din S.A.I. urmau să „beneficieze” în mod forțat de apartamente (locuințe) în blocuri de mărimi diferite. Pot locuințele la bloc în mediul rural să preia funcțiile locuințelor individuale cu curte? La această întrebare încercăm să răspundem prin intermediul datelor anchetei de teren*.

Pentru relevarea identității satului, investigația sociologică s-a axat pe studiul unor aspecte referitoare la locuință, construcții gospodărești anexe, activități agricole (creșterea animalelor și cultura legumelor).

Înainte de a prezenta câteva rezultate ale cercetării sociologice de teren considerăm utilă expunerea unor date generale despre situația fondului locativ din comunele S.A. Ilfov.

În anul 1985 mediul rural din S.A.I. dispunea de aproximativ 78 000 locuințe. Din totalul locuințelor existente în mediul rural, 16,7 % au fost construite în intervalul 1966—1985 (13,7 % realizate de către populație prin forțe proprii și 3 % construite din fondurile de stat). Dacă luăm ca bază de raportare totalul locuințelor construite în perioada 1966—1985 rezultă că circa 18 % dintre acestea aparțineau fondului locativ de stat și 82 % erau proprietate particulară. Locuințele construite din fondurile de stat în mediul rural din S.A.I. dețin ponderi mai mari în ultima perioadă a intervalului amintit. Comunele din S.A.I. se deosebesc între ele din perspectiva tipului de proprietate și a felului locuinței (individuală sau colectivă). Pentru prima etapă, în 14 comune din S.A.I. era prevăzută realizarea

* Investigația sociologică a fost realizată în 80 de gospodării din 4 comune ale S.A.I. (Bragadiru, Cornetu, Moara Vlăsiei, Snagov — comuna Snagov și satul Ghermănești). Anchetele de teren au fost realizate de sociologii Trăilă Cernescu, Dorina Turcu, Cezarina Nicolau, Maria Gânju, economist Anea Ialomiteanu, statisticienii Rodica Ghețu și Adriana Nistor. Echipei de sociologi i s-a alăturat la deplasările pe teren, arh. Doroteia Cochechi din partea ICCPDC. Fotografii de locuințe și gospodării în comunele menționate au fost executate de Cristian Apostolescu din I.P.C.T. Materialul grafic al lucrării a fost realizat în atelierul coordonat de arh. Adrian Cristescu din IPCT.

unui număr de 10 000 apartamente. La nivelul anului 1985 aceste localități aveau aproximativ 40 000 locuințe în care stăteau circa 128 000 persoane. Numărul mediu de persoane/locuință era de 3,4.

*

Pornind de la rolul gospodăriei sătești în dezvoltarea producției agricole, cercetarea de teren și-a propus să surprindă evoluția unor categorii de probleme cu implicații directe ori mediate asupra populației și activităților agricole practicate de aceasta.

Comparația evoluției în timp (trecut, prezent și viitor) a datelor despre locuință și modul de locuire, construcții gospodărești anexe, creșterea animalelor și culturile de legume, deși are anumite limite legate de situația existentă pe teren la data efectuării investigației (vechimea redusă de locuire, neacordarea — încă — a loturilor în folosință, a fost apreciată ca relevantă pentru formarea unei imagini de ansamblu asupra schimbărilor ce urmau să se abată asupra localităților rurale și a populației sale. Modificarea fizionomiei satelor românești vestea multiple consecințe negative asupra nivelului de trai al populației din mediul rural și implicit asupra înrăutățirii sistemului de aprovizionare cu produse agricole a populației urbane.

Investigația de teren s-a desfășurat în intervalul 5—20 septembrie 1987, pe baza unui chestionar alcătuit din 123 întrebări.

Vechimea de locuire în apartamente la bloc a populației investigate era cuprinsă între 6 luni și 3 ani. Întrucît o gospodărie rurală are nevoie de un timp îndelungat pentru constituirea sa, vechimea de locuire în noile apartamente prezintă o relevanță redusă.

În cele 80 de apartamente la bloc locuiau 292 persoane, cu o medie de 3,7 persoane/locuință (apartament). Înainte de a se fi mutat în noile locuințe la bloc, familiile persoanelor intervievate erau alcătuite din 368 persoane, cu o medie de 4,6 persoane/locuință (apartament).

Numărul persoanelor/locuință a scăzut cu 0,9 prin mutarea în noile apartamente, fenomen datorat separărilor parțiale a familiilor alcătuite din două sau mai multe generații. Familia alcătuită din cuplu și descendenți (50%) reprezintă tipul predominant. Vîrsta medie a populației investigate era de aproximativ 48 de ani.

Peste 1/3 din populația investigată lucra în industrie și construcții, în timp ce muncitorii agricoli reprezentau sub 10% din totalul persoanelor intervievate. Populația post-activă deținea mai mult de 1/4 din totalul celor investigați. Este relevant însă faptul că marea majoritate a locuitorilor satelor aveau preocupări în domeniul agricol, indiferent de ocupația principală.

Din comparația locuințelor anterioare cu cele de la bloc, după indicatorul număr de camere/locuință, rezultă că vechile locuințe corespundeau în mult mai mare măsură la nevoile populației.

Astfel, locuințele anterioare erau de mărimi diferite, de la o cameră/locuință, pînă la 7—8 camere/locuință, cu o pondere mare (circa 64%) a locuințelor cu 2,3 și 4 camere. Locuințele la bloc din mediul rural dispuneau de 2 camere (30%), 3 camere (26%) și 4 camere (44%).

Nivelul de dotare al locuinței anterioare arăta astfel: bucatărie 99%, bucatărie de vară 81%, baie 16%, W.C. în locuință 6%, W.C. în curte 95%, prispă 70%, balcon 11%, pod 98%, pivniță 64%, apă curentă 16%, canalizare 15%.

Aproximativ 59% din persoanele intervievate au considerat locuința anterioară ca fiind satisfăcătoare în ansamblul său, în timp ce 39% au apreciat ca pozitivă prezența curții și a lotului personal.

Revenind la aprecierea strictă a locuinței, rezultatele investigației sociologice de teren au evidențiat că 86% din persoanele investigate nu aveau nici un fel de obiecții față de locuința anterioară, 5% apreciau spațiul locuibil anterior ca fiind prea mic, iar 9% au formulat nemulțumiri față de confortul locuinței anterioare.

Din datele investigației de teren referitoare la locuință se desprind două concluzii semnificative: a. marea majoritate a populației apreciază ca satisfăcătoare locuința; b. evaluarea locuinței se face în legătură directă cu gospodăria și lotul personal.

Locuințele la bloc dispuneau de următoarele dotări: bucatărie 100%, toate locuințele erau prevăzute cu spațiu pentru baie, fără să aibă apă curentă și canalizare (o parte din locuințe erau prevăzute cu instalații și conducte pentru apă la baie și bucatărie. Aproximativ 13% din persoanele investigate au făcut pe cont propriu instalații pentru alimentarea cu apă la baie, bucatărie, precum și canalizarea pentru evacuarea apei menajere.

Spațiul destinat băii era folosit în alte scopuri (bucătărie sau loc de depozitare) de către o parte importantă din populație.

Aproximativ 88% din locuințe aveau W.C.-ul amplasat în afara locuinței, în timp ce 9% și-au făcut instalații de apă și canalizare prin investiții personale.

Locuințele persoanelor investigate erau prevăzute în totalitate cu balcon (balcon-loggie), pod și pivniță (sau beci).

Încălzirea locuințelor urma să se facă cu lemne (99%) în sobe de teracotă. Pentru pregătirea hranei se utiliza cu preponderență butelia (83%).

Configurația satisfacțiilor populației față de locuința la bloc se distribuie astfel: apreciere generală pozitivă a locuinței 44%, locuință corespunzătoare ca suprafață locuibilă și număr de camere 24%, nici o satisfacție 20%, compartimentare satisfăcătoare 12%.

Nemulțumirile față de locuința la bloc au vizat următoarele aspecte: lipsa apei curente, a canalizării și a W.C.-ului în locuință 79%, hol prea îngust și locuirea la etaj 2%. O altă categorie de nemulțumiri viza execuția locuințelor — finisaj și tâmplărie necorespunzătoare, sobe nefuncționale și executarea în ultima vreme a unei singure sobe situată în camera de zi, acoperiș necorespunzător — multe locuințe de la ultimul nivel aveau infiltrații cu apă.

Populația investigată aprecia că locuințele la bloc ar trebui să aibă următoarele prelungiri și dotări tehnico-edilitare: bucatărie de vară 40%, baie 100%, W.C. în locuință 99%, W.C. în curte 9%, balcon 99%, pod 96%, pivniță 99%, apă curentă 100%, canalizare 100%.

Noile locuințe la bloc din comunele aparținătoare de Sectorul Agricol Ilfov dispuneau de: bucatărie, 2, 3 și 4 camere, debara, spațiu pentru baie, balcon sau balcon-loggie, circulație decomandată, orientare dublă,

pod și pivniță (beci), o singură intrare și încălzire cu lemne. Ca mărime (număr de camere și spațiu locuibil) noile apartamente corespundeau nevoilor populației, în unele situații existând și spațiu excedentar care crea dificultăți materiale (chirie mare) în special pentru persoanele în vîrstă care lucrează în agricultura cooperatistă, ori în propria gospodărie și care nu dispun de venituri bănești pentru plata chiriei. Amplasarea W.C.-ului în curte reprezintă un mare inconvenient pentru populație în general, pentru copii, bătrîni și femei în special. Și înainte de a se muta în locuințele la bloc, populația rurală utiliza W.C.-ul amplasat în afara locuinței, dar dispunea de curte care-i asigura siguranța necesară prin însăși funcția ei socială (spațiu semiprivat).

Amplasarea grupată a W.C.-urilor în afara locuinței reprezintă o cauză de nemulțumire generală, întrucît nu sînt funcționale, nu sînt igienice și generează o serie de inconveniente în utilizare (ex. coborîrea și urcarea scărilor la etaj, nevoia de a utiliza o sursă de lumină în timpul nopții, absența securității etc.

Realizarea de locuințe colective în clădiri tip bloc, fără apă curentă și canalizare reprezintă o sursă importantă a insatisfacțiilor populației față de acestea *.

Deși o parte din locatari și-au construit puțuri clasice în scopul aprovizionării cu apă, utilizarea acestora prezintă inconveniente pentru anumite categorii de persoane (vîrstnicii, infirmi, copii). Pe de altă parte persoanele care locuiesc la etaj au nemulțumiri mai mari față de acest sistem de alimentare cu apă.

Inconveniențelor semnalate li se adaugă cele referitoare la evacuarea gunoierului și apei menajere din locuință și gospodărie. Întrucît la data efectuării anchetei de teren nu exista canalizare, apa menajeră era aruncată în jurul blocurilor de locuințe. Același procedeu era folosit și pentru evacuarea resturilor menajere și a gunoierului din locuințe. Deoarece toate locuințele la bloc din comunele aparținînd de Sectorul Agricol Ilfov sînt proprietate a statului, întreținerea, repararea și funcționalitatea lor corespunzătoare necesită servicii de specialitate la nivelul fiecărei localități. Din datele investigației de teren a rezultat că înființarea serviciilor destinate întreținerii și reparării locuințelor din blocuri, constituie o necesitate stringentă. Din cauza execuției necorespunzătoare părții comune ale locuințelor la bloc, precum și anumite încăperi din locuințe, erau expuse deja degradării.

*

Totdeauna populația rurală a conceput gospodăria sa ca fiind alcătuită din locuință, construcții gospodărești anexe și curtea casei (spațiu cu multiple valențe economice dar și sociale). În scopul formării unei imagini

* În comunele Bragadiru și Cornetu, întreprinderea Constructoare a executat puțuri cu tuburi de metal, apa acestora fiind nepotabilă. La data efectuării investigației de teren, în comunele Bragadiru, Cornetu și Ghermănești (com. Snagov), lucrările pentru alimentarea cu apă a locuințelor și pentru canalizare erau în curs de execuție. Persoanele care au dispus de fonduri materiale și-au construit puțuri individuale ori colective lângă blocuri, au introdus apă curentă și au realizat un sistem de canalizare locală. Locatarii cu venituri mici se aprovizionau cu apă de la sursele construite de cei din prima categorie.

de ansamblu a ceea ce oferea la data anchetei de teren, tranziția propusă, prezentăm succint situația dinainte și de după mutarea în locuințele la bloc. În gospodăriile anterioare populația interviuată avea următoarele construcții gospodărești anexe : grajd 56%, cotet porc 96%, cotet păsări 96%, magazie 95%. La data realizării anchetei populația dispunea de următoarele construcții gospodărești anexe : grajd 10%, cotet porc 54%, cotet păsări 46%, magazie 13%. Configurația aspirațiilor în acest domeniu se prezenta astfel : grajd 28%, cotet porc 89%, cotet păsări 89%, magazie 59%.

Marea majoritate a construcțiilor gospodărești anexe erau realizate de locatari cu materiale recuperate de la fostele gospodării și prezentau în bună parte un caracter de improvizație.

Realitatea arată că aceste construcții anexe aveau o funcționalitate precisă în cadrul gospodăriei familiei rurale. Astfel, în gospodăriile anterioare populația creștea animale (pentru consum propriu, pentru contract cu statul și pentru piața particulară) după cum urmează : bovine 30%, porcine 94%, ovine și caprine 14%, păsări 96%. Situația creșterii animalelor la data efectuării anchetei, arăta astfel : bovine 3%, porcine 49%, ovine 1%, păsări 61%. Pentru viitor (1—2 ani) populația investigată a declarat că intenționează să crească următoarele animale : bovine 10%, porcine 85%, ovine 6%, păsări 90%.

În privința culturilor din gospodăriile anterioare situația se prezenta astfel : legume 95%, pomi fructiferi 88%, cartofi 83%, viță de vie 88%, porumb 30%. Recurgând la curățirea terenului dintre blocuri și la împărțirea lui între locatari (la data efectuării anchetei nu se stabilise și nici nu se aplicase o regulă clară cu privire la lotul în folosință), aceștia începuseră să practice pe un teren redus ca dimensiuni, o serie de culturi : legume 50%, varză 19%, cartofi 11%, viță de vie 13%, pomi fructiferi 6%, porumb 14%. La acea dată populația aprecia că va fi necesar să practice în viitor (1—2 ani) următoarele culturi : legume 98%, varză 99%, cartofi 98%, viță de vie 95%, pomi fructiferi 94%, porumb 5%.

Activitățile cu caracter agricol amintite se desfășurau în gospodăria rurală anterioară în interiorul unui spațiu clar definit. Locuința și gospodăria rurală tradițională se caracterizează prin prezența a două spații distincte : spațiul privat și spațiul semiprivat cu roluri și funcții precise, în timp ce noua locuință și gospodărie rurală la bloc dispuneau pentru început numai de spațiul privat. În majoritatea cazurilor, funcțiile gospodăriei erau circumscrise locuinței. Curtea, ca spațiu semiprivat nu exista în nici una din cele 4 comune fapt care genera o serie de dificultăți în utilizarea dotărilor și desfășurarea activităților cu caracter agricol.

Necesitatea creării unui spațiu tampon între spațiul public (stradă), spațiul privat (locuință) și spațiul semiprivat (blocul de locuințe) a fost obiectivată de către o parte a populației din Cornetu și Bragadiru, prin confecționarea unor garduri de metal sau lemn — în unele cazuri au fost utilizate gardurile de la curțile anterioare — în scopul împrejmuirii zonei de acces către scara de intrare în locuință. Această acțiune reprezenta, în realitate, încercarea populației de a-și reconstrui curtea, spațiu prezent la toate gospodăriile și locuințele anterioare. Această încercare de reconstituire a curții s-a întâlnit frecvent la blocurile (cu număr mic de apartamente) unde accesul la locuință — atât la parter cât și la etaj se face prin scara exterioară.

Aspectele semnalate evidențiază o parte din marea complexitate a problemelor generate de construirea locuințelor la bloc în mediul rural*. Datele investigației de teren scot în evidență că indiferent de profesie, populația rezidentă în comune este preocupată de constituirea unei gospodării cu specific rural, bazată pe creșterea animalelor, cultura legumelor și a pomilor fructiferi. Prin intermediul fostei Legi a sistematizării și a unor indicații fără sens social pozitiv, registrul de valori materiale și spirituale referitor la locuința rurală, a fost supus unor schimbări bruște, cu consecințe negative asupra vieții populației rurale în special și a populației urbane în general.

TRĂILĂ CERNESCU

ianuarie 1990

* Pentru surprinderea schimbărilor intervenite în timp la nivelul locuințelor, construcțiilor gospodărești anexe, precum și în scopul elaborării unor propuneri de redresare a gospodăriei rurale, intenționăm să reluăm investigația de teren în anul 1990.